
ke samouprave, solidarnosti, civilnih pobud ...).

Štiri plasti epigramov med članki, pismi in pogovori so nedvomno bistvena sestavina te knjige, saj jih je kar šestinsedemdeset strani. Po svoje s humorjem poživljajo knjigo, neredko pa njena prozna sporočila tudi kritično zaostrujejo. Ker so epigrami skoraj vedno usmerjeni na konkretne osebe in na njihove prav tako konkretne dejavnosti ter lastnosti, kritiko tudi neprizanesljivo poosebljajo in v tem oziru predstavljajo svojevrsten pritisk. "Žrtve" teh epigramov so v primeru knjige kar številne, že zaradi tega, ker je tudi epigramov veliko. Umetniki, znanstveniki, politiki, časnikarji, športniki ... Ker je Fritzeva kritika dosledno načelno levičarska, niso njene tarče le predstavniki slovenske desnice, temveč so jo v dobri meri deležni tudi gospodje na "levem" polu slovenskega družbenega življenja ... Zaradi epigramov najbrž ne bo kakšne hude krvi, ker so znani že iz časopisov, razen tega pa velja na Slovenskem Prešernovo mnenje, da na visoki vrh lete iz néba strele.

Vsekakor je Fritzeva knjiga Odgovornost poezije najbolj markantna levičarska publikacija, odkar obstaja nekako neodvisna slovenske država. Mislim, da bi že zaradi tega morala najti številne bralce – tiste "za" in tiste "proti". Spominja me na neke stare verze ruskega revolucionarnega pesnika Majakovskega, v katerih je šlo za naslednje: četa revolucionarjev gre skozi mesto, toda eden od vojakov napačno koraka. Poveljnik zavpije: "Hej ti tam, korakaš z desno – "Levo,

levo, levo!" Tako sedaj vpije tudi Ervin Fritz kar precej razglašeni slovenski levici.

Tanja PIHLAR

Regina Schaunig
**Der Dichter im Dienst des Generals:
Robert Musils Propagandaschriften
im Ersten Weltkrieg**
Kitab Verlag, Klagenfurt-Wien 2014,
367 strani, 19,80 EUR
(ISBN 978-3-902878-40-3)

Celovška založba Kitab je lani ob stoletnici izbruh prve svetovne vojne izdala monografijo o vojaški propagandni dejavnosti velikega avstrijskega romanopisca Roberta Musila. Uredila jo je Regina Schaunig, dobra poznavalka njegovega opusa, ki je prispevala tudi izčrpno spremno študijo. Osrednji del knjige zavzema izbor pisateljevih na novo odkritih časopisnih prispevkov, ki jih je med letoma 1916 in 1918 objavljajl anonimno kot urednik dveh vojaških časopisov. V monografijo sta vključeni tudi dva sestavka raziskovalca Musilovega dela in biografa Karla Corina.

Knjiga nam razkriva nov pogled na ustvarjalčevo obdobje med prvo svetovno vojno, ki v nasprotju z ustaljenim mnenjem ni bilo nič manj plodno v primerjavi z obdobjem pred vojno in po njej. Mnenja interpretov se še vedno razhajajo glede tega, kako gledati na publicistiko iz vojnega časa – ali je ni nemara najbolje zamolčati, da ne bi metalo sence na njegov pisateljski ugled. Vendar si ta

po mnenju Schaunigove zasluži več pozornosti in jo moramo obravnavati kot moralni družbeni eksperiment. Poleg tega je pokazala, da je mogoče pisateljevo ravnanje v vojni in predanost pri opravljanju vojaških dolžnosti pojasniti z njegovo vojaško vzgojo v mladosti, z njegovo "habituelno prilagoditvijo uniformi".

Ob izbruhu vojne se je Musil, ki pozdravil vojno kot predramitev iz stagnirajočega in dolgočasnega predvojnega sveta, javil v cesarsko-kraljevo vojsko kot prostovoljec in je bil dodeljen 24. črnovojniškemu maršbataljonu, stacioniranim v Linzu. Njegova četa, ki ji je poveljeval kot poročnik (v vojni je dosegel čin stotnika), je bila poslana na avstrijsko-italijansko mejo na Južno Tirolsko z nalogo varovanja meje. Vojno vihro je nato preživel v različnih vlogah in na različnih krajih: kot aktivni vojak na južnoitalijanskem in soškem bojišču, pisarniški uslužbenec, urednik dveh vojaških časopisov ...

Po okrevanju po hujši bolezni se ni hotel znova vrniti nazaj na bojišče, ampak je zaprosil za premestitev v Bolzano, kjer je od aprila 1916 opravljal pisarniška dela pri poveljstvu armadne skupine nadvojvode Evgena. V tem času je začel tudi sodelovati v tamkajšnjem uredništvu (*Tirolske ga časopisa vojakov* (*Tiroler Soldaten-Zeitung*)) in je kmalu zatem postal njegov odgovorni urednik. Njegova zasluga je, da sta se v tem času opazno izboljšali jezikovna in intelektualna raven časopisa, ki je bil, kot je zapisala Schaunigova, med začetniki psihološkega vojskovanja. Vendar pa

Musilova uredniška vloga ni bila neodvisna, saj je uresničeval vojaške in politične zamisli svojega nadrejene ga, štabnega generala Alfreda Krauša, ki je po besedah urednice do "svojega pesnika" gojil malodane neomajno zaupanje in mu pri sami izvedbi puščal dovolj proste roke.

Omenjeni *Časopis vojakov* ni obravnaval le običajne vojaške tematike, ampak se je ambiciozno loteval tudi notranje in zunanje politike, gospodarskih vprašanj, izobraževanja, javne morale ... V času Musilovega urednikovanja je doživel silovit vzpon: njegova naklada se je s 3.400 povečala na 24.000 izvodov in je postal eden od najvplivnejših vojaških časopisov na nemškem govornem območju, prebirali so ga tudi v zaledju. Leta 1917 je bil na predlog generala Krauša zaradi zgledega opravljanja uredniške službe odlikovan z viteškim križcem Francjožefovega reda.

Po uknitivi časopisa je bil maja 1917 premeščen v Slovenijo, kjer je opravljal pisarniška dela pri poveljstvu soške armade, nato pa od oktobra dalje pri armadni skupini generala Svetozarja Borojeviča v Postojni. Marca 1918 je po daljšem dopustu s fronte sprejel mesto urednika vojaškega domoljubnega časopisa pri dunajskem odseku vojne propagande, kjer je tudi dočakal konec vojne in razpad stare monarhije. Tednik *Domovina* (*Heimat*), ki je izhajal do konca oktobra 1918 v več jezikih, je imel nalogo krepiti domoljublje in zaupanje v moč monarhije ter je bil namenjen zlasti vojakom na vzhodni fronti. Musil je kot urednik nadalje-

val s politično usmeritvijo *Časopisa vojakov*, čeprav je imel novi tednik opazno manjšo kritično ost. V njem je objavljalo več vidnih avstrijskih publicistov, med njimi tudi Franz Werfel in Franz Blei, ki svojih prispevkov v skladu z idejo kolektivnega pisanja niso podpisovali. Vendar pa Musil ni bil le propagandni uradnik, ampak je – kot pripominja Schaunigova – zadnjo fazo vojne preživel v dvojni vlogi: v civilnem življenju se je namreč spogledoval s socialističnimi idejami in se družil s političnimi aktivisti.

Schaunigova, sodelavka Inštituta Robert Musil na celovški univerzi, ki sodeluje tudi pri izdaji pisateljevih zbranih del v digitalizirani obliki, se je lotila raziskave, katere članke v obeh omenjenih časopisih je mogoče z veliko verjetnostjo pripisati pisatelju. Pred tem je bilo poznanih vsega skupaj štirideset člankov. Na podlagi analize celotnega korpusa besedil v obeh časopisih in s pomočjo različnih jezikovnih parametrov je odkrila, da je avtor nadaljnjih 250 besedil različnega žanra – političnih uvodnikov, komentarjev, strokovnih člankov in feljtonov (njihov aktualni seznam najdemo ob koncu knjige). V pričujoči monografiji jih je ponatisnjenih 87.

Musil je v njih uporabljal slog, ki se v znatni meri razlikuje od tega, ki smo ga vajeni v njegovih romanih: bolj je preprost in manj intelektualen, uporablja pogovorne izraze, pa tudi podobe in primerjave iz kmečkega življenja niso nobena redkost ... Kot je zapisal v enem od svojih člankov, prav spremenjene razmere terjajo, da naj bo pisanje čim bližje stvarnosti:

“Mož, ki se vsak dan srečuje z nevarnostjo in pomanjkanjem, piše drugače od nekoga, ki si to le predstavlja.”

Musilovi članki, ki so ponatisnjeni v pričujoči monografiji, obravnavajo zelo pestro tematiko, ki sega od opisa vtisov z južnoitalijanskega bojišča (“Aus der Geschichte eines Regiments”), kmečkega življenja (“Bauernleben”, “Noch einmal Bauernleben”), gospodarskih vprašanj (“Der Wirtschaftskampf gegen uns”, “Kriegswirtschaft” ...), izobraževanja (“Eine österreichische Einheitsmittelschule”, “Die Erziehung zum Staat”) ... pa vse do opisa najsodobnejših tehničnih pridobitev (“Der Weg zu den Sternen”, “Ein Riesen-Zeppelin” ...).

Največji del izbora zavzemajo politični uvodniki in komentarji, ki jih je kot urednik pisal za oba časopisa; v njih nastopa kot kritik politike in družbe, kot vzgojitelj ljudstva – vse to z namenom politične in moralne prenove monarhije. Kajti menil je, da je prav z vojno napočil pravi zgodovinski trenutek za spremembe, za vzgojo nravno boljšega človeka: “Vojna nas ne sme bremeniti kot težka, mračna usoda, kot huda bolezen, ki bi se ji raje ognili, ampak je mogočna preizkušnja za prihodnost, ki jo moramo prestatiti, če želimo ohraniti mesto med drugimi narodi in državami, vredno naših zmožnosti in naše preteklosti.”

Po končani vojni vrnitev k staremu redu ni mogoča. Po njegovem zgodovinski pogoji in dane razmere govori v prid močnega centralizma, zaradu česar je nasprotoval tistim, ki so možno alternativo videli v federalistični ureditvi. V njegovih političnih

člankih je opazen vpliv dveh starogrških mislecev – Platona in Aristotela, ki se kaže v zagovarjanju centralistične ureditve, v vlogi filozofov kot vladarjev, tridelnem ustroju države, pri poudarjanju pomena vzgoje ...

Prepričan je bil, da je treba nacionalne interese podrediti državnim in je prebivalcem monarhije očital, da imajo slabo razvito državljansko zavest. Obsojal je slovenske in italijanske odcepitvene težnje; v članku “Slovenski iredentizem (Der slowenische Irredentismus)” v dveh delih je načel vlogo tiskanih medijev, ki jo imajo pri tem, in je obravnaval poročila iz tedanjih dveh vodilnih slovenskih časnikov – liberalnega “Slovenskega naroda” in katoliškega “Slovenca”.

Nadalje je kritiziral tudi parlament, poslance, nastavljal je zrcalo tedanji družbi in grajal močno razbohotenje

oportunizma (“Obstaja sedem smrtnih grehov, v Avstriji pa imamo tudi osmega. Avstrijski smrtni greh se imenuje oportunizem.”), oderušstvo, razcvet lažnega domoljublja, protekcionizem ... Zaposlovale so ga tudi misli o prihodnjem koncu vojne, o miru, v katerem se bodo izoblikovale “povsem drugačne podobe, povsem drugačne povezave, kot smo jih slutili sploh kdaj poprej”. Zato se mora prav sleherni, naj bo to vojak ali kmet, delavec v zaledju, ovesti daljnosežnosti “naših nalog in odgovornosti našega rodu za oblikovanje prihodnosti”.

Monografija *Pisatelj v generalovi službi* prinaša izčrpen vpogled v to ustvarjalčevo obdobje in ni zanimiva le za njegove poznavalce, saj je marsikatera obravnavana tematika povezana z našo pripadnostjo nekdanji skupni avstro-ogrski monarhiji.